

Andrzej Słaboń
Katedra Socjologii
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Konflikty społeczne w doświadczeniu młodzieży małego miasta

Streszczenie

Artykuł prezentuje wyniki badań empirycznych dotyczących konfliktów społecznych przeprowadzonych wśród młodzieży szkół ponadgimnazjalnych w Niepołomicach. Pytania dotyczyły sposobów doświadczania konfliktów przez młodzież w różnych sferach życia – rodziny, szkoły, społeczności lokalnej, a także relacji między różnymi grupami młodzieży oraz relacji międzypokoleniowych. Na częste występowanie konfliktów w tych dziedzinach wskazywało ogółem 12–30% respondentów. Częstym źródłem nierówności i dyskryminacji w opinii badanych są: religia (6,5%), poglądy polityczne (12%), odmienne systemy wartości (15%), przynależność do subkultur (23%) oraz nierówności majątkowe (28%). Uzyskane wyniki analizowane są w kontekście problemu zapobiegania konfliktom.

Słowa kluczowe: konflikt społeczny, młodzież, społeczność lokalna, napięcia społeczne, zapobieganie konfliktom.

1. Zapobieganie konfliktom społecznym

Problematyka konfliktów społecznych występujących we współczesnych społeczeństwach odgrywa istotną rolę nie tylko w perspektywie teoretycznej. Szczególnie doniosłe są implikacje praktyczne dotyczące właściwej diagnozy przyczyn konfliktów oraz sposobów ich rozwiązywania. Konflikty społeczne traktowane są jako nieunikniony aspekt funkcjonowania każdego społeczeństwa i w tym

sensie są one zjawiskiem normalnym [Dahrendorf 2008 s. 147]. Nie ulega jednak wątpliwości, że ich przebieg i dynamika mogą przybierać różne formy. Z tego względu warto dążyć do wypracowania metod i technik regulowania pojawiających się konfliktów, a także wypracować narzędzia diagnostyczne pozwalające rozpoznawać stan społecznych napięć. Wiedza na ten temat pozwala na podejmowanie działań zapobiegawczych, niedopuszczających do eskalowania występujących napięć i przekształcenia się konfliktu utajonego w otwarty, o dużym stopniu natężenia i gwałtowności. W życiu społecznym zwykle bywa tak, że wybuch otwartego konfliktu jest sygnałem informującym o istniejących antagonizmach i dopiero ta sytuacja staje się początkiem działań zmierzających do ich rozwiązania lub załagodzenia. Podejmowanie skutecznych działań w takich warunkach jest najczęściej bardzo utrudnione. Łatwiej jest prowadzić działania o charakterze zapobiegawczo-profilaktycznym, gdy emocje i wzajemne urazy nie są jeszcze odczuwane jako dotkliwe. Z tego względu istotne jest posiadanie dobrej diagnozy istniejących napięć międzygrupowych.

W literaturze przedmiotu dużo uwagi poświęca się kwestii regulacji oraz rozwiązywania konfliktów społecznych [*Rozwiązywanie konfliktów...* 2005, Dukas 1996, Willmot i Hocker 2011, *Konflikty społeczne...* 2000], natomiast w mniejszym stopniu przedmiotem zainteresowania jest zapobieganie konfliktom, a więc problematyka działań mających na celu niedopuszczenie do zaistnienia konfliktu. Jak już wspomniano, konfliktów nie da się wyeliminować z życia społecznego, tym niemniej w wielu przypadkach można mówić o „konfliktach niepotrzebnych” [Słaboń 2008, s. 65]. Niektóre funkcje pełnione przez konflikty, szczególnie w wymiarze mikrospołecznym, można osiągnąć w inny sposób, bez uciekania się do drogi konfliktowej. Poszukiwanie odmiennych sposobów realizowania pewnych celów i funkcji, które osiąga się za pomocą konfliktów, jest szczególnie istotne, gdyż droga konfliktowa jest zwykle bardzo kosztowna. Koszty społeczne konfliktów wiążą się zazwyczaj z cierpieniem zadawanym innym grupom i jednostkom, z przemocą, naruszaniem podstawowych norm ładu społecznego. Podziały i antagonizmy są trudne do przezwyciężenia przez długie lata i negatywnie wpływają na poziom społecznego współdziałania.

Zapobieganie konfliktom wiąże się z potrzebą wypracowania sposobów odróżniania konfliktów typu strukturalnego, które są nieuniknione w życiu społecznym i doprowadzają do zmian społecznych, od konfliktów „niepotrzebnych”, a więc możliwych do uniknięcia. Przyglądając się różnym typologiom konfliktów, można zauważyć, że niektóre rodzaje konfliktów niejako *ex definitione* uznać można za konflikty niewynikające z jakichś istotnych sprzeczności społecznych i za możliwe do przynajmniej częściowego wyeliminowania. Taką grupę konfliktów stanowią „konflikty irracjonalne”, wynikające z motywów urojonych lub fikcyjnych [Sztumski 1987, s. 116], „konflikty nierzeczywiste”, a więc takie, które nie

pozwalają osiągnąć założonych celów, natomiast ich główną funkcją jest rozładowanie nagromadzonych napięć [Coser 2009, s. 38–43]. Inni autorzy wyróżniali „konflikty fałszywe”, niemające obiektywnych podstaw i wynikające jedynie z subiektywnych powodów, a także „konflikty zastępcze”, gdy strony błędnie wskazują przedmiot sporu, oraz „konflikty źle określone”, w których niewłaściwie określono przeciwnika [Deutsch 1973, s. 12–14]. Oczywiście nie sposób wyeliminować z życia społecznego wszystkie tego typu konflikty, gdyż nieodłącznym elementem procesów społecznych są także zachowania irracjonalne, wynikające z emocji i błędnego zdefiniowania sytuacji [Słaboń 2000]. Tym niemniej wydaje się, że w przypadku podjęcia pewnych działań o charakterze prewencyjnym przynajmniej część tego typu antagonizmów można wyeliminować lub nie dopuścić do tego, aby przybrały one destrukcyjne formy.

Działania prewencyjne podejmowane są przed zaistnieniem konfliktu lub w jego początkowej fazie. Konflikt społeczny jest pewnym procesem, dlatego na podstawie stosunkowo nieznacznych symptomów można z dużą dozą prawdopodobieństwa przewidywać dalszy jego przebieg. Zanim konflikt przybierze otwartą postać, można działać zapobiegawczo i nie dopuścić do jego eskalowania. Klasyczna maksyma głosi, że łatwiej zapobiegać, niż leczyć. Ta reguła ma zastosowanie także w przypadku konfliktów społecznych.

Warunkiem skutecznych działań prewencyjnych jest właściwa diagnoza występujących sytuacji konfliktowych, a więc sytuacji, które mogą przekształcić się w otwarty konflikt. Dokonanie takiej diagnozy wiąże się z rozpoznaniem społecznej percepcji potencjalnych konfliktów przez różne grupy i środowiska społeczne. Szczególnie istotne jest ustalenie, jakie sytuacje konfliktowe są już obecne w doświadczeniu członków społeczeństwa. To, w jaki sposób postrzegane są konflikty, które z nich przejawiają się w życiu członków danej zbiorowości, posiada istotny walor diagnostyczny i może stanowić podstawę wspomnianej profilaktyki.

Badanie konfliktów społecznych dokonywać się może na różne sposoby. Jednym z nich jest dążenie do rozpoznania sposobów doświadczania konfliktów przez różnorodne grupy i środowiska społeczne. Zmierzają wówczas do ustalenia, jakiego typu potencjalne konflikty występują wśród członków danej zbiorowości i jakie jest ich natężenie. Podejście takie pozwala na rozpoznanie subiektywnego sposobu ujmowania nierówności społecznych przez badanych oraz obszarów konfliktogennych. Różnego typu podziały społeczne oraz istniejące formy relacji międzygrupowych mogą odgrywać znaczącą rolę w procesach kształtowania dynamiki konfliktów społecznych.

Konflikty społeczne mogą występować na różnych poziomach życia społecznego. Szczególnie interesującą perspektywą jest badanie konfliktów występujących w stosunkowo niewielkich społecznościach lokalnych [Starosta 2000]. Tutaj

bowiem skupiają się z jednej strony konflikty makrospołeczne, a jednocześnie występują różne problemy specyficzne dla danego środowiska, które mogą generować konflikty o charakterze lokalnym. Ponadto, podobnie jak w każdej zbiorowości, występują konflikty interpersonalne, sąsiedzkie i między różnymi grupami społecznymi funkcjonującymi w obrębie tej społeczności. Prezentowane poniżej wyniki badań odnoszą się do Niepołomic, miasta nieopodal Krakowa, położonego na skraju Puszczy Niepołomickiej, o bogatych tradycjach historycznych, będącego siedzibą władz administracyjnych miasta i gminy¹.

W badaniach podjęto zagadnienie konfliktów społecznych i percepcji społecznego zróżnicowania wśród młodzieży szkół ponadgimnazjalnych Niepołomic². Młodzież w tym okresie życia trzeba uznać za szczególną kategorię społeczną, gdyż nabywa ona kompetencje do rozumienia rzeczywistości społecznej, a jednocześnie w tym kręgu mogą znajdować odzwierciedlenie pewne konflikty, które wśród osób dorosłych nie występują już w takiej postaci i natężeniu (np. problemy związane z subkulturami). Młodzież wchodząca stopniowo w dorosłe życie charakteryzuje się ponadto dużą wrażliwością na bóle życia społecznego, a także sporą dozą krytycyzmu w stosunku do „świata dorosłych” [Griese 1996]. Przyjęto założenie, że konflikty społeczne występujące w społeczeństwie oraz w społecznościach lokalnych znajdują swoje odzwierciedlenie w opiniach i doświadczeniu młodzieży licealnej. Przejawiać się to może na różnych płaszczyznach. Po pierwsze, dotyczy to wiedzy młodzieży na temat tych ogólnospołecznych konfliktów. Po drugie, konflikty makrospołeczne i kulturowe mogą być przenoszone do środowiska młodzieży. Po trzecie, młodzież może być uczestnikiem różnego typu konfliktów w środowisku rodzinnym, szkolnym czy w miejscu zamieszkania. Po czwarte, między młodymi ludźmi, podobnie jak w każdej innej zbiorowości, mogą powstawać różnego typu konflikty i wzajemne antagonizmy.

Celem badań było także przetestowanie narzędzia badawczego, które ma umożliwić w dosyć szybki sposób dokonanie diagnozy sytuacji konfliktowych i roli różnych typów konfliktów w życiu członków badanej zbiorowości. Wypracowanie takiego narzędzia pozwoli na stały monitoring napięć międzygrupowych i śledzenie ich dynamiki.

¹ Szerzej na temat gminy Niepołomice zob. [Janas i Krzeszowska 2011].

² Prezentowane wyniki są częścią badań statutowych Katedry Socjologii Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie nt. „Miasto w procesie zmian. Etap I. Uwarunkowania i potencjały rozwoju miasta”. Badania realizowano w okresie październik–listopad 2011 r. Młodzież odpowiadała na pytania ankiety; badania przeprowadzono sposobem audytoryjnym. Ogółem uzyskano odpowiedzi od 184 respondentów z wszystkich szkół ponadgimnazjalnych w Niepołomicach.

2. Analiza częstotliwości występowania różnych typów konfliktów społecznych

2.1. Uwagi ogólne

Badanej młodzieży zadano pytanie dotyczące częstotliwości występowania konfliktów w różnych dziedzinach ich życia. Pojęć konfliktu społecznego i antagonizmu nie definiowano w sposób arbitralny, przyjmując założenie, że najistotniejsze jest subiektywne rozumienie tych terminów przez respondentów. Pytanie brzmiało następująco: Czy w Twoim otoczeniu pojawiają się antagonizmy lub konflikty: w rodzinie, szkole, w miejscu zamieszkania, między grupami młodzieży, między pokoleniem starszym i młodszym? Uzyskane wyniki przedstawia tabela 1.

Najczęściej wskazywane przez młodzież konflikty pojawiają się w następujących sferach (po zagregowaniu odpowiedzi typu „bardzo często” i „dosyć często”):

- między grupami młodzieży – 53 osoby (28,8%),
- między pokoleniem starszym i młodszym – 45 osób (24,4%),
- w szkole – 39 osób (21,1%),
- w rodzinie – 24 osoby (13%),
- w miejscu zamieszkania – 23 osoby (12,4%).

Zauważyć trzeba, że dominują wypowiedzi wskazujące na raczej rzadkie lub bardzo rzadkie występowanie konfliktów. Warto przyjrzeć się dokładniej występującym tu zależnościom i spróbować odpowiedzieć na pytanie, jakie czynniki warunkują stanowisko respondentów.

Na początku tych uwag trzeba zwrócić uwagę na stosunkowo wysoki odsetek wypowiedzi typu „trudno powiedzieć”. Zazwyczaj w różnego typu badaniach socjologicznych kategoria ta jest stosunkowo mało liczebna, tutaj odsetek tego typu wypowiedzi waha się w przedziale od 13% do prawie 30%. Konstrukcja kafeterii skłania do traktowania tej wypowiedzi jako elementu kontinuum między częstym i rzadkim występowaniem konfliktów w danej dziedzinie. Wypowiedź „trudno powiedzieć” oznaczać może także wątpliwość dotyczącą zaliczenia określonych zachowań, które się niekiedy obserwuje, do kategorii „konfliktu społecznego”. Problemem może być także konieczność natychmiastowego przypomnienia sobie jakichś zdarzeń, które dałoby się zaliczyć do kategorii „konfliktu społecznego”. Uwidacznia się tutaj tzw. tendencja środkowa, czyli występująca niekiedy w badaniach tendencja do wyboru odpowiedzi sytuujących się w środku proponowanego kontinuum. Można przyjąć, że w analizowanym przypadku badani wybierali odpowiedź środkową w sytuacji, gdy konflikty nie występowały ani „dosyć często”, ani „dosyć rzadko”, ale jednak „od czasu do czasu” się pojawiały. O takiej interpretacji tej wypowiedzi mogą przekonywać wyniki uzyskane w odpowiedzi

Tabela 1. Częstotliwość występowania różnego typu konfliktów

Miejsce występowania konfliktów	Jak często występują konflikty											
	bardzo często		dosyć często		trudno powiedzieć		dosyć rzadko		bardzo rzadko		brak odpowiedzi	
	osoby	%	osoby	%	osoby	%	osoby	%	osoby	%	osoby	%
Rodzina	10	5,4	14	7,6	25	13,5	64	34,8	67	36,4	4	2,2
Szkoła	8	4,3	31	16,8	41	22,2	62	33,7	37	20,1	5	2,7
Miejsce zamieszkania	6	3,2	17	9,2	44	23,9	53	28,8	60	32,6	4	2,1
Grupy młodzieży	14	7,6	39	21,2	53	28,8	45	24,4	28	15,2	5	2,7
Grupy pokoleniowe	15	8,1	30	16,3	45	24,5	46	25,0	44	23,9	4	2,1

Źródło: badania własne.

na pytanie o konflikty w rodzinie. Odpowiedź „trudno powiedzieć” wybrało 25 osób (czyli 13,5%). Oznacza to, że w takim przypadku osoba wie o sytuacji występującej w rodzinie (czyli nie jest to odpowiedź typu „nie wiem”), jednak uważa, że najlepiej określi faktyczną sytuację odpowiedź usytuowana w środku przedstawionego kontinuum.

2.2. Konflikty w rodzinie

Pytanie dotyczące występowania konfliktów w rodzinie wykazuje najsilniejszą zależność ze zmiennymi branymi tu pod uwagę: podziałem według płci, typem szkoły i zamożnością rodziny. W przypadku płci częste występowanie konfliktów w rodzinie częściej wskazują dziewczęta, chłopcy natomiast częściej wskazują, że konflikty te są bardzo rzadkie (tabela 2).

Tabela 2. Częstotliwość występowania konfliktów w rodzinie i podział według płci

Częstotliwość konfliktów	Kobiety	Mężczyźni
Bardzo często i dosyć często	14	9
Trudno powiedzieć	16	7
Dosyć rzadko	35	29
Bardzo rzadko	24	41

Uwaga: $Chi^2 = 9,593 > Chi^2_{\alpha=0,05}$; C-Pearsona = 0,228.

Źródło: badania własne.

Biorąc pod uwagę typ szkoły, uczniowie technikum i liceum zawodowego częściej wskazywali na „dosyć częste” i „bardzo częste” występowanie konfliktów w rodzinie, odwrotnie niż uczniowie liceów ogólnokształcących. Jednocześnie bardziej akcentowali oni „bardzo rzadkie” występowanie tego typu konfliktów niż „dosyć rzadkie”. Młodzież liceum – odwrotnie – bardziej podkreślała „raczej rzadkie” występowanie tego typu konfliktów niż „bardzo rzadkie” (tabela 3).

Tabela 3. Częstotliwość konfliktów w rodzinie a typ szkoły

Częstotliwość konfliktów	Liceum ogólnokształcące	Technikum i liceum zawodowe
Bardzo często i dosyć często	11	12
Trudno powiedzieć	15	8
Dosyć rzadko	45	18
Bardzo rzadko	32	33

Uwaga: $Chi^2 = 7,745 > Chi^2_{\alpha=0,10}$; C-Pearsona = 0,196.

Źródło: badania własne.

Nieco silniejsza zależność występuje między zamożnością rodziny a występowaniem konfliktów w rodzinie. Młodzież z rodzin średnio zamożnych i najuboższych znacząco częściej wskazywała na występowanie konfliktów w rodzinie. W przypadku młodzieży z domów zamożnych zależność ta była odwrotna (tabela 4).

Tabela 4. Sytuacja materialna rodziny a częstotliwość konfliktów w rodzinie

Częstotliwość konfliktów	Sytuacja materialna bardzo dobra i dobra	Sytuacja materialna średnia, zła i bardzo zła
Bardzo często i dosyć często	9	15
Trudno powiedzieć	14	8
Dosyć rzadko	46	18
Bardzo rzadko	49	17

Uwaga: $\chi^2 = 11,818 > \chi^2_{\alpha=0,01}$; $C\text{-Pearsona} = 0,251$.

Źródło: badania własne.

Odwołując się do innych badań, warto wskazać następujące dziedziny konfliktowe między nastolatkami i rodzicami: zachowania ryzykowne i społecznie nieakceptowane, kwestie materialne, zaniedbywanie obowiązków szkolnych, autonomia nastolatków, światopogląd młodzieży, rytuały codzienne, zachowania wobec domu i domowników [Gurba 2013, s. 56].

2.3. Pozostałe typy konfliktów

Wpływ wyodrębnionych zmiennych na pozostałe typy konfliktów jest stosunkowo niewielki. Nie występują statystycznie istotne związki między odpowiedzią na temat częstotliwości konfliktów w szkole a podziałem według płci, typu szkoły i sytuacji materialnej rodziny.

Stosunkowo słaba zależność występuje między podziałem według płci a występowaniem konfliktów w miejscu zamieszkania. Dziewczęta rzadziej, niż można oczekiwać na podstawie rozkładu teoretycznego, deklarują, że konflikty w miejscu zamieszkania są bardzo rzadkie. W przypadku młodzieży męskiej zależność jest odwrotna, tzn. częściej wskazują, że konflikty te są bardzo rzadkie. Słaby związek występuje w tym przypadku z sytuacją materialną rodziny. Młodzież z bardziej zamożnych rodzin rzadziej wskazywała, że konflikty w miejscu zamieszkania występują często. Osoby ze średnio zamożnych i ubogich rodzin częściej wskazywały na znaczącą rolę konfliktów w miejscu zamieszkania. Można zakładać, że rodziny bardziej zamożne mieszkają w „lepszyc” miejscach z uwagi na strukturę społeczną mieszkańców i stąd te różnice.

Pytanie dotyczące konfliktów między różnymi grupami młodzieżowymi wykazuje słabą zależność z podziałem badanych według typu szkoły. Młodzież

liceum częściej wskazuje, że konflikty te są „dosyć rzadkie”, natomiast młodzież z technikum i liceum zawodowego bardziej kategorycznie twierdzi, że konflikty te są „bardzo rzadkie”.

Konflikty pokoleniowe występujące między osobami w starszym wieku i młodzieżą wykazują zbieżność z podziałem według płci. Dziewczęta częściej wskazują na występowanie konfliktów między osobami „starszymi” i „młodymi”. Młodzież męska częściej wskazuje, że ten typ konfliktów występuje rzadko lub bardzo rzadko (tabela 5).

Tabela 5. Częstotliwość konfliktów między osobami starszymi i młodszymi a podział według płci

Częstotliwość konfliktów	Kobiety	Mężczyźni
Bardzo często i dosyć często	26	19
Trudno powiedzieć	29	16
Dosyć rzadko	18	27
Bardzo rzadko	16	25

Uwaga: $Chi^2 = 8,56 > Chi^2_{\alpha=0,05}$; C-Pearsona = 0,215.

Źródło: badania własne.

Podsumowując tę część badań, trzeba zaznaczyć, że odpowiedzi młodzieży szkół ponadgimnazjalnych wskazują na dosyć rzadkie występowanie konfliktów w różnych sferach ich funkcjonowania. Pytanie dotyczyło konfliktów pojawiających się w najbliższym otoczeniu młodych osób, a więc konfliktów bezpośrednio doświadczanych w ich życiu (czy to jako ich uczestnik, czy jako obserwator). Nie oznacza to jednak, że świat młodzieży jest bezkonfliktowy. Prawie jedna trzecia badanych wskazuje na częste występowanie konfliktów między różnymi grupami młodzieży, blisko jedna czwarta wymienia konflikt typu pokoleniowego, niewiele mniej (jedna piąta) wskazuje na częste konflikty pojawiające się w życiu szkolnym. Konflikty w rodzinie wskazuje 13% badanych, co może wydawać się odsetkiem niedużym, należy jednak pamiętać, że tego typu konflikty są szczególnie głęboko przeżywane i mogą wywierać istotny wpływ na całe życie młodego człowieka. Dane uzyskane w odpowiedzi na to pytanie mogą stanowić wskaźnik stopnia patologii życia rodzinnego w badanej zbiorowości (a do pewnego stopnia nawet – przybliżenie stopnia patologii w społeczności lokalnej). W podobny sposób można traktować odpowiedź na pytanie o konflikty występujące w miejscu zamieszkania. Chociaż ten typ konfliktów był wskazywany najrzadziej (12,4%), to jednak ukazuje on w jakiejś mierze stopień nasilenia konfliktów sąsiedzkich w badanej zbiorowości.

3. Źródła konfliktów i antagonizmów społecznych w opinii badanej młodzieży

W kolejnej części badania zmierzano do ustalenia przyczyn i charakteru różnego typu konfliktów. Badanej młodzieży postawiono pytanie mające na celu rozpoznanie zróżnicowanej etiologii pojawiających się konfliktów, a także występowania różnego typu nierówności i przejawów dyskryminacji. Starano się rozpoznać, w jakim stopniu różne czynniki stanowią podłoże konfliktów i antagonizmów pojawiających się w obrębie objętej badaniami młodzieży ponadgimnazjalnej. Pytanie postawione respondentom brzmiało następująco: Czy zauważasz w swoim otoczeniu przejawy nierównego traktowania osób ze względu na: przekonania religijne, przekonania polityczne, uznawane wartości, przynależność do subkultur, zamożność? Uzyskane wyniki przedstawiono w tabeli 6.

W celu dokonania oceny uzyskanych rezultatów warto przyjrzeć się rozkładowi udzielonych odpowiedzi, agregując kategorie brzegowe, tzn. łącząc odpowiedzi typu „bardzo często” i „raczej często” oraz „raczej rzadko” i „bardzo rzadko”. Taki sposób postępowania pozwoli wyraźniej ukazać rozkład opinii wśród badanych. Można zauważyć, że kolejność przedstawianych w pytaniu czynników nierówności i zróżnicowania jest zbieżna z uzyskanymi odpowiedziami respondentów. Znaczenie poszczególnych czynników zróżnicowania stopniowo się zwiększa. Religię jako częste źródło nierównego traktowania osób wskazało 6,5% badanych, „trudno powiedzieć” – 19,5%, natomiast prawie 72% badanych uznało ten obszar za rzadkie i bardzo rzadkie źródło nierównego traktowania osób. W przypadku przekonań politycznych proporcje te kształtowały się odpowiednio: 11,9%, 22,2% i 62,4%. Zróżnicowanie wartości jako źródło nierównego traktowania wskazywało: często 14,6% badanych, „trudno powiedzieć” – 27,7%, rzadko – 53,7%, natomiast identyfikację z subkulturami: często – 22,7% badanych, „trudno powiedzieć” – 26%, rzadko – 47,7%, a zamożność: często – 27,6% badanych, „trudno powiedzieć” – 21,7%, rzadko – 46,6%.

Jak widać, obok klasycznych czynników zróżnicowania społecznego, takich jak zamożność, coraz większą rolę odgrywa zróżnicowanie typu kulturowego. Można domniemywać, że oba te czynniki są z sobą powiązane, gdyż poziom zamożności rodziny często przekłada się na styl życia i poziom konsumpcji (w tym m.in. dostępność do luksusowych gadżetów pełniących funkcję symboli statusu). Religia i przekonania polityczne mają relatywnie mniejsze znaczenie, tym niemniej widoczne jest, że czynniki te przenikają do środowiska młodzieży, stając się źródłem antagonizmów.

Poszukując związków między udzielonymi odpowiedziami a cechami położenia społecznego, warto odnotować, że występuje pewna zależność między

Tabela 6. Obszary społecznej nierówności i dyskryminacji

Sfery nierówności	Częstotliwość nierównego traktowania osób											
	bardzo często		dosyć często		trudno powiedzieć		dosyć rzadko		bardzo rzadko		brak odpowiedzi	
	osoby	%	osoby	%	osoby	%	osoby	%	osoby	%	osoby	%
Religia	7	3,8	5	2,7	36	19,6	46	25,0	86	46,7	4	2,1
Polityka	5	2,7	17	9,2	41	22,2	51	27,7	64	34,7	6	3,2
Wartości	6	3,2	21	11,4	51	27,7	43	29,3	45	24,5	7	3,8
Subkultury	11	5,9	31	16,8	48	26,1	48	26,1	40	21,7	6	3,2
Zamożność	18	9,7	33	17,9	40	21,7	36	19,6	50	27,1	7	3,8

Źródło: badania własne.

typem szkoły badanych a opinią, że zamożność oraz przekonania polityczne stanowią źródło nierównego traktowania osób (tabela 7 i 8).

Tabela 7. Poziom zamożności jako źródło nierównego traktowania osób a typ szkoły

Częstotliwość konfliktów	Liceum ogólnokształcące	Technikum i liceum zawodowe
Bardzo często i dosyć często	36	14
Trudno powiedzieć	27	13
Dosyć rzadko	22	14
Bardzo rzadko	19	28

Uwaga: $Chi^2 = 11,45 > Chi^2_{\alpha=0,01}$; C-Pearsona = 0,249.

Źródło: badania własne.

Młodzież liceów częściej wskazuje, że zróżnicowany poziom zamożności rodzin jest źródłem nierównego traktowania wśród młodzieży. Uczniowie z drugiej grupy (tzn. technikum i liceum zawodowego) silnie akcentują, że nierówne traktowanie z tego powodu jest rzadkością. Zróżnicowanie opinii między uczniami obu typów szkół może świadczyć o ukształtowaniu się odmiennego stylu życia (lub swoistego etosu) wśród licealistów i uczniów szkół technicznych. W pierwszej grupie wyraźniejszy jest nacisk na manifestowanie wzorów konsumpcyjnych, w drugiej grupie czynnik ten zdaje się nie odgrywać aż tak istotnej roli.

Tabela 8. Przekonania polityczne jako źródło uprzedzeń a typ szkoły

Częstotliwość konfliktów	Liceum ogólnokształcące	Technikum i liceum zawodowe
Bardzo często i dosyć często	10	12
Trudno powiedzieć	31	10
Dosyć rzadko	33	17
Bardzo rzadko	30	31

Uwaga: $Chi^2 = 9,79 > Chi^2_{\alpha=0,05}$; C-Pearsona = 0,221.

Źródło: badania własne.

Licealiści w mniejszym stopniu wyrażają przekonanie, że polityka często jest źródłem nierównego traktowania osób, natomiast młodzież z technikum i liceum zawodowego nieco częściej akceptuje ten pogląd (tabela 8). Można zauważyć, że młodzież liceów unika skrajnych stanowisk. Młodzież z technikum i liceum zawodowego bardziej eksponuje skrajne stanowiska, tzn. więcej osób, niż można oczekiwać, uznaje politykę za źródło nierównego traktowania, a także więcej osób, niż to wynika z rozkładu teoretycznego, uznaje, że ten czynnik bardzo rzadko jest źródłem podziałów.

Stosunkowo słaba zależność występuje między opinią dotyczącą wpływu sytuacji materialnej na powstawanie przejawów nierównego traktowania a podziałem według płci. Największe odchylenia od rozkładu teoretycznego dotyczą wskazań, że konflikty na tym tle występują „bardzo rzadko”. Dziewczęta zdecydowanie rzadziej podzielają ten pogląd, młodzież męska natomiast o wiele częściej jest skłonna zaakceptować takie stanowisko.

Młodzież technikum i liceum zawodowego silniej w porównaniu z licealistami akcentuje, że religia bardzo rzadko jest źródłem nierównego traktowania osób wewnątrz grupy.

Biorąc pod uwagę zróżnicowaną sytuację materialną w rodzinach badanych uczniów, postanowiono sprawdzić, czy występuje związek tej zmiennej z opiniami badanych na temat nierówności materialnych jako źródła nierównego traktowania. Zależność ta jest stosunkowo niewielka. Młodzież z zamożniejszych rodzin nieco częściej wskazywała, że nierówności materialne dosyć rzadko są powodem nierównego traktowania osób. W przypadku młodzieży ze średniozamożnych i ubogich rodzin tendencja była odwrotna, czyli zdecydowanie rzadziej wskazywano tę odpowiedź.

W przeprowadzonych badaniach młodzieży szkół ponadgimnazjalnych Niepolicznie zdecydowanie przeważają odpowiedzi akcentujące „dość rzadkie” lub „bardzo rzadkie” występowanie przejawów nierównego traktowania osób (zob. tabela 6). Nasuwa się pytanie o ocenę tego rezultatu. Niewątpliwie jest to zjawisko korzystne, tym niemniej niepokoić może stosunkowo duża liczba wskazań przejawów nierównego traktowania w różnych „obszarach”. Nie można zatem twierdzić, że w bezpośrednim otoczeniu młodych osób nie występują w ogóle tego typu niepokojące zjawiska, które w istocie można traktować jako przejawy dyskryminacji lub uprzedzeń. Z uwagi na to, że pytanie stawiane badanym dotyczyło ich „otoczenia”, można stwierdzić, że udało się zidentyfikować przejawy nierównego traktowania występujące na poziomie codziennych zachowań w klasie szkolnej, grupach rówieśniczych, w miejscu zamieszkania (sąsiedztwie), a być może także w domu oraz szerszej rodzinie. Okazuje się, że wszystkie wskazane w pytaniu wymiary nierównego traktowania znajdują wyraźne odzwierciedlenie w doświadczeniu społecznym badanej młodzieży.

4. Uwagi końcowe

Uzyskane wyniki badań na temat konfliktów społecznych w doświadczeniu młodzieży szkół ponadgimnazjalnych można traktować jako pewien obraz konfliktów występujących w badanej zbiorowości. Pokazują one, że konflikty są częścią codziennej rzeczywistości młodego pokolenia. Najczęściej wskazywano

konflikty występujące między różnymi grupami młodzieży, konflikty między pokoleniem starszym i młodszym, a w dalszej kolejności konflikty w szkole, rodzinie i w miejscu zamieszkania. Odsetek osób wskazujących na częste i bardzo częste występowanie tych konfliktów kształtuje się w przedziale 13–29%. Za główne przyczyny konfliktów uznaje się zazwyczaj różnego typu zróżnicowania i nierówności społeczne. Badani wskazywali, że w ich doświadczeniu życiowym najistotniejsze okazały się nierówności w wymiarze materialnym i kulturowym, mniejszą rolę odgrywają natomiast różnice dotyczące poglądów politycznych i stosunek do religii. Przedstawione dane empiryczne stanowią element diagnozy sytuacji konfliktowych w badanej zbiorowości i mogą być wykorzystywane do działań o charakterze prewencyjnym, zarówno na poziomie szkół, jak i władz lokalnych.

Literatura

- Coser L.A. [2009], *Funkcje konfliktu społecznego*, Zakład Wydawniczy „Nomos”, Kraków.
- Dahrendorf R. [2008], *Klasy i konflikt klasowy w społeczeństwie przemysłowym*, Zakład Wydawniczy „Nomos”, Kraków.
- Deutsch M. [1973], *The Resolution of Conflict. Constructive and Destructive Processes*, New Haven, London.
- Dukes E.F. [1996], *Resolving Public Conflict. Transforming Community and Governance*, Manchester University Press, Manchester–New York.
- Griese H.M. [1996], *Socjologiczne teorie młodzieży. Wprowadzenie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- Gurba E. [2013], *Nieporozumienia z dorastającymi dziećmi w rodzinie. Uwarunkowania i wspomaganie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Janas K., Krzeszowska P. [2011], *Mieszkańcy gminy Niepołomice wobec uprzemysłowienia [w:] Sukces polityki proinwestycyjnej Niepołomice 1990–2010. Wnioski dla władz lokalnych*, red. W. Jarczewski, M. Huculuk, Instytut Rozwoju Miast, Kraków.
- Konflikty społeczne w Polsce w okresie zmian systemowych. Studia, komunikaty, eseje* [2000], t. 1 i 2, red. M. Malikowski, Z. Seręga, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów.
- Rozwiązywanie konfliktów. Teoria i praktyka* [2005], red. M. Deutsch, P. Coleman, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Słaboń A. [2000] *Konflikt społeczny w kontekście zmian kulturowych. Problem konfliktów irracjonalnych [w:] Konflikty społeczne w Polsce w okresie zmian systemowych. Studia, komunikaty, eseje*, t. 2, red. M. Malikowski, Z. Seręga, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów.
- Słaboń A. [2008], *Konflikt społeczny i negocjacje*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.
- Starosta P. [2000], *Konflikt lokalny [w:] Konflikty społeczne w Polsce w okresie zmian systemowych. Studia, komunikaty, eseje*, t. 2, red. M. Malikowski, Z. Seręga, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów.

Sztumski J. [1987], *Konflikt społeczny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
Wilmot W.W., Hocker J.L. [2011], *Konflikty między ludźmi*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Social Conflicts in the Experience of Youth from a Small Town

In this article, the author presents empirical research on social conflicts among youth in the small town of Niepołomice, near Cracow. It discusses different ways social conflict is experienced in everyday life, especially in family, school, the local community, relationships between different groups of youth, and intergenerational relations. 12–30% of respondents indicated that social conflicts are common in the area. Participants in the research stated that frequent sources of inequality and discrimination include religion (6,5%), political opinions (12%), different value systems (15%), participation in subcultures (23%), and financial inequality (28%). The results of this research are analysed from the perspective of conflict prevention.

Keywords: social conflict, young people, local community, social tensions, conflict prevention.